УДК 637.37:334.012.64

Н. В. Бондарчук,
к. е. н., професор кафедри обліку і аудиту,
Дніпропетровський державний аграрний університет

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СКЛАДАННЯ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ СУБ'ЄКТАМИ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

У статті розглянута економічна сутність суб'єктів малого підприємництва, розкрито склад та методика складання фінансової звітності, проаналізовано зміни у основних нормативних документах.

The economic essence of subjects of small business, the structure and a technique of drawing up of the financial reporting are opened, and changes in the basic standard documents are analysed in the article are considered.

Ключові слова: фінансова звітність, спрощений фінансовий звіт, спрощена система обліку, суб'єкт малого підприємництва.

Key words: the financial reporting, the simplified financial report, the simplified system of the account, the subject of small business.

АКТУАЛЬНІСТЬ ТЕМИ

Звітність підприємства є заключним етапом облікового циклу підприємства. Вона складається на підставі даних бухгалтерського обліку для задоволення інформаційних потреб різних категорій споживачів. Саме тому на сьогодні актуальними є питання складання фінансової звітності для підприємств всіх форм власності, особливо для малих підприємств. Малий бізнес є одним з найважливіших сегментів ринкової інфраструктури і сприяє підвищенню зайнятості населення, створенню і збільшенню національного продукту країни.

Мета статті — дослідити порядок складання фінансової звітності суб'єктами малого підприємництва, виявити недоліки та намітити шляхи удосконалення. Для досягнення цієї мети поставлені наступні завдання:

— розглянути економічну сутність суб'єктів малого підприємництва;

— проаналізувати зміни в П(С)БО у зв'язку з прийняттям Податкового кодексу.

Питанням методики та організації обліку на малих підприємствах, складання звітності присвячені роботи К. Дигало, В. Лень, В. Гливенко, Н. Харченко.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Звітність малих підприємств — це система показників, що охоплює і характеризує результати їх виробничо-фінансової діяльності за певний період. У ній знаходять відображення дані оперативного, статистичного, фінансового, податкового та управлінського обліку.

Відповідно до Закону України "Про бухгалтерський облік фінансову звітність в Україні" фінансова звітність — це бухгалтерська звітність, що містить інформацію про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за звітний період [2].

Метою складання фінансової звітності є забезпечення користувачів повною, правдивою, неупередженою інформацією про фінансові результати діяльності та фінансовий стан підприємства.

Фінансові звіти забезпечують користувачів інформацією:

— участь в капіталі підприємства;

— оцінка якості управління;

— оцінка здатності підприємства своєчасно виконувати свої зобов'язання;

— забезпеченість обов'язків підприємства;

— визначення сум дивідендів, які необхідно розподілити;

— регулювання діяльності підприємств та інших рішень.

Згідно з Положенням (стандартом) 25 "Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва" викладений в новій редакції установлено зміст і форму Фінансового звіту суб'єкта малого підприємництва в складі Балансу (ф. № 1-м) і Звіту про фінансові результати (ф. № 2-м) та порядок заповнення його статей, а також зміст і форму Спрощеного фінансового звіту групами малого підприємництва в складі балансу (ф.№ 1 — мс) і Звіту про фінансові результати (ф. № 2 — мс) та порядок заповнення його статей. Показники цього звіту наводять у тисячах гривень з одним десятковим знаком [6].

Суб'єктами господарювання, які застосовують спрощену систему оподаткування, обліку та звітності можуть бути суб'єкти, які поділено на такі групи платників єдиного податку:

1) перша група — фізичні особи — підприємці, які не використовують працю найманих осіб, здійснюють виключно роздрібний продаж товарів з торговельних місць на ринках та/або провадять господарську діяльність з надання побутових послуг населенню, обсяг доходу яких протягом календарного року не перевищує 150 000 гривень;

2) друга група — фізичні особи — підприємці, які здійснюють господарську діяльність з надання послуг, у тому числі побутових, платникам єдиного податку та/або населенню, виробництво та/або продаж товарів, діяльність у сфері ресторанного господарства за умови, що протягом календарного року відповідають сукупності таких критеріїв:

— не використовують працю найманих осіб або кількість осіб, які перебувають з ними у трудових відносинах, одночасно не перевищує 10 осіб;

— обсяг доходу не перевищує 1 000 000 гривень [7].

Дія цього підпункту не поширюється на фізичних осіб — підприємців, які надають посередницькі послуги з купівлі, продажу, оренди та оцінювання нерухомого майна (гр. 70.31 КВЕД ДК 009:2005). Такі фізичні особи — підприємці належать виключно до третьої групи платників єдиного податку, якщо відповідають вимогам, встановленим для третьої групи;

3) третя група — фізичні особи — підприємці, які протягом календарного року відповідають сукупності таких критеріїв:

— не використовують працю найманих осіб або кількість осіб, які перебувають з ними у трудових відносинах, одночасно не перевищує 10 осіб;

— обсяг доходу не перевищує 3 000 000 гривень;

4) четверта група — юридичні особи — суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми, які протягом календарного року відповідають сукупності таких критеріїв:

— середньооблікова кількість працівників не перевищує 50 осіб;

— обсяг доходу не перевищує 5 000 000 гривень [7].

Варто звернути увагу на те, що виручкою на таких підприємствах вважається сума, фактично отримана на розрахунковий рахунок та в касу, оскільки вони не мають права застосовувати іншій, крім готівкового та безготівкового, способи розрахунків грішми.

Останні зміни П(С)БО 25 тісно пов'язані з впровадженням Податкового кодексу України і на перший погляд направлені на спрощення організації бухгалтерського обліку і звітності суб'єктів малого підприємництва. Проте докладний аналіз і зіставлення вимог П(С)БО і Податкового кодексу виявляє низку проблем, що виникатимуть у суб'єктів малого підприємництва, які мають право складати Спрощений фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва [6].

Норми нового П(С)БО 25 "підігнано" під вимоги Податкового Кодексу України. Зокрема, зазначено, що Спрощений фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва можуть складати юридичні особи, що відповідають критеріям, визначеним пунктом 154.6 Податкового кодексу України. Такими є юридичні особи, у яких розмір доходів кожного звітного періоду наростаючим підсумком з початку року не перевищує трьох мільйонів гривень та нарахованої за кожний місяць звітного періоду заробітної плати (доходу) працівників, які перебувають з платником податку у трудових відносинах, є не меншим, ніж дві мінімальні заробітні плати, розмір якої встановлено Законом. При цьому такі підприємства повинні відповідати одному з таких критеріїв:

— утворені у встановленому законом порядку після 1 квітня 2011року;

— діючі, у яких протягом трьох послідовних попередніх років (або протягом усіх попередніх періодів, якщо з моменту їх утворення пройшло менше трьох років), щорічний обсяг доходів задекларовано в сумі, що не перевищує трьох мільйонів гривень, та у яких середньооблікова кількість працівників протягом звітного періоду не перевищувала 20 осіб;

— які були зареєстровані платниками єдиного податку в установленому законодавством порядку в період до набрання чинності Податковим кодексом та у яких за останній календарний рік обсяг виручки від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) становив до одного мільйона гривень та середньооблікова кількість працівників становила до 50 осіб.

Не зможуть складати Спрощений фінансовий звіт суб'єкти господарювання, які:

1) утворені в період після набрання чинності Податкового кодексу шляхом реорганізації (злиття, приєднання, поділу, виділення, перетворення), приватизації та корпоратизації;

2) здійснюють:

— діяльність у сфері розваг, визначену в підпункті 14.1.46 ПКУ;

— виробництво, оптовий продаж, експорт імпорт підакцизних товарів;

— виробництво, оптовий та роздрібний продаж пально-мастильних матеріалів;

— видобуток, серійне виробництво та виготовлення дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння, у тому числі органогенного утворення, що підлягають ліцензуванню;

— фінансову діяльність;

— діяльність з обміну валют;

— видобуток та реалізацію корисних копалин загальнодержавного значення;

— операції з нерухомим майном, оренду (у тому числі надання в оренду торгових місць на ринках та/або у торговельних об'єктах);

— діяльність з надання послуг пошти та зв'язку;

— діяльність з організації торгів (аукціонів) виробами мистецтва, предметами колекціонування або антикваріату;

— діяльність з надання послуг у сфері телебачення і радіомовлення відповідно до Закону України "Про телебачення і радіомовлення";

— охоронну діяльність;

— зовнішньоекономічну діяльність (крім діяльності у сфері інформатизації);

— виробництво продукції на давальницькій сировині;

— оптову торгівлю і посередництво в оптовій торгівлі;

— діяльність у сфері виробництва та розподілення електроенергії, газу та води;

— діяльність у сферах права, бухгалтерського обліку, інжинірингу; надання послуг підприємцям [7].

Проте підприємства, які не можуть складати Спрощений фінансовий звіт, можуть складати Фінансовий звіту суб'єкта малого підприємництва. Для цього вони повинні відповідати таким критеріям: середньооблікова чисельність працюючих за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та обсяг річного валового доходу не перевищує 70 млн гривень.

У той же час це не стосується довірчих товариств, страхових компаній, банків, ломбардів, інших фінансово-кредитних та небанківських фінансових установ, суб'єктів підприємницької діяльності, які здійснюють обмін іноземної валюти, є виробниками та імпортерами підакцизних товарів, а також суб'єктів підприємницької діяльності, у статутному фонді яких частка вкладів, що належить юридичним особам — засновникам та учасникам цих суб'єктів, які не є суб'єктами малого підприємництва, перевищує 25% [6].

Підприємства, які за результатами діяльності за минулий рік визнаються відповідно до чинного законодавства суб'єктами малого підприємництва, застосовують Положення (стандарт) 25 у поточному (звітному) році. Якщо такі підприємства, а також новостворені за результатами діяльності за I квартал або I півріччя поточного (звітного) року не можуть бути визнаними відповідно до чинного законодавства суб'єктами малого підприємництва, то фінансовий звіт цими підприємствами складається за цей і подальші періоди поточного (звітного) року згідно з положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку, затверджених наказом Міністерства фінансів України № 87 від 31.03.1999 р., який зареєстровано в Міністерстві юстиції України 21.06.1999 р. за № 391/3684. Підприємства, які за результатами діяльності за 9 місяців поточного (звітного) року не можуть бути визнаними відповідно до чинного законодавства суб'єктами малого підприємництва, складають фінансовий звіт за 9 місяців і звітний рік і з застосуванням Положення (стандарту) 25. Пункт 2 доповнено абзацом другим згідно з Наказом Мінфіну № 101 від 24.02.2001).

Звітним періодом для подання складеної фінансової звітності є календарний рік (період з 1 січня по 31 грудня). Але із цього правила є винятки:

— для новостворених підприємств звітний період може складати менш 12 місяців, але не більше ніж 15 місяців;

— для підприємств, які ліквідуються, — менше 12 місяців: із 1 січня до дати, на яку припадає ліквідація підприємства, тобто виключення його з держреєстру підприємств.

Суб'єкти малого підприємництва повинні також складати проміжну квартальну фінансову звітність: за перший квартал, перше півріччя та за 9 місяців. Форми цієї звітності ті ж самі, що і для річної.

Середньооблікову чисельність працюючих суб'єкти малого підприємництва визначають у порядку, установленому Державним комітетом статистики України. Представництва іноземних суб'єктів господарської діяльності показники про середньооблікову чисельність не подають.

Згортання статей активів та зобов'язань є неприпустимим, крім випадків, передбачених відповідними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку. У графі 4 Звіту про фінансові результати наводять дані за аналогічний період минулого (попереднього) року.

Загальні вимоги до складання фінансової звітності:

— до складання річної фінансової звітності підприємство в обов'язковому порядку повинно провести інвентаризацію активів та зобов'язань;

— фінансову звітність складають на підставі даних бухгал-

Таблиця 1. Порівняльна характеристика статей фінансової звітності до і після прийняття нової редакції П(С)БО 25

Баланс (форма № 1-м) до змін	Баланс (форма № 1-м) після змін
Основні засоби	
Наводиться вартість власних та отриманих на умовах фінансового лізингу об'єктів і орендованих цілісних державних майнових комплексів, які віднесені до складу основних засобів, а також вартість інших необоротних матеріальних активів….У цій статті також наводиться вартість нематеріальних активів.	Тепер відображатимуть ще й отримані на умовах довірчого управління об'єкти. Усе це – результат небувалої уваги законодавців та чиновників до такого виду діяльності, як управління майном
Готова продукція	
Відображається собівартість виробів на складі, обробка яких закінчена та які пройшли випробування, приймання, укомплектовані згідно з умовами договорів із замовниками та відповідають технічним умовам і стандартам. Наводиться також покупна вартість товарів, які придбані підприємствами для подальшого продажу	Прописали необхідність відображення сільгосппродукції в оцінці, визначеній відповідно до П(С)БО 30 "Біологічні активи".
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	
Відображається визнана дебіторська заборгованість казначейських, фінансових і податкових органів	Вказано на необхідності поряд з визнаною дебіторською заборгованістю казначейських, фінансових і податкових органів вказувати заборгованість перед державними цільовими фондами, зокрема за розрахунками з тимчасової непрацездатності
Довгострокові зобов'язання	
Наводиться сума заборгованості підприємства банкам за отримані від них позики, яка не є поточним зобов'язанням, сума довгострокової заборгованості підприємства за зобов'язаннями щодо залучення позикових коштів (крім кредитів банків), на які нараховуються відсотки, та за іншими довгостроковими зобов'язаннями	Практично залишився без змін, але з тексту стандарту зникла норма, за якою «при переході підприємств на застосування Положення (стандарту) 25 до цієї статті на початок звітного року також включаються дані статті «Відстрочені податкові зобов'язання» (рядок 460) Балансу (форма № 1) на кінець попереднього року»
Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами та групами вибуття, утримуваним для продажу	
У вписуваному рядку 605 відображаються зобов'язання, пов'язані з необоротними активами та групами вибуття, які утримуються для продажу, що визначаються відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 27 "Необоротні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність"	Стандарт передбачає, що у вписуваному рядку 605 відображають зобов'язання, пов'язані з необоротними активами та групами вибуття, які утримуються для продажу. От тільки у самій формі місця для такого рядка немає. Доведеться малювати самим.
З рядка 580 графа 4 Прострочені зобов'язання з оплати праці	
У рядку 665 потрібно наводити суму заборгованості на кінець звітного періоду з виплат працівникам, котру не погашено (не виплачено) у встановлений колективним договором строк	Цей рядок виведено за форму – зроблене приміткою
Звіт про фінансові результати (форма № 2-м) до змін	**Звіт про фінансові результати (форма № 2-м) після змін**
Інші звичайні доходи	
Відображаються: дивіденди, відсотки, доходи від участі в капіталі та інші доходи, отримані від фінансових інвестицій; дохід від реалізації фінансових інвестицій, необоротних активів і майнових комплексів; дохід від неопераційних курсових різниць	Автори нової редакції стандарту в угоду ПКУ уникнули поділу доходів та витрат на звичайні та надзвичайні. Тепер стаття має назву «Інші доходи». В цій статті також відображають сума доходів від надзвичайних подій
Надзвичайні доходи і надзвичайні витрати	
Відображаються відповідно: втрати від надзвичайних подій (стихійного лиха, пожеж, техногенних аварій тощо), включаючи затрати на запобігання виникненню втрат від стихійного лиха та техногенних аварій; суми страхового відшкодування та покриття втрат від надзвичайних ситуацій за рахунок інших джерел; доходи або втрати від інших подій та операцій, які відповідають визначенню надзвичайних подій	Статті відсутні
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	
Матеріальні затрати Витрати на оплату праці Відрахування на соціальні заходи Амортизація	Собівартість виготовлених та реалізованих товарів, виконаних робіт, наданих послуг складається з витрат, прямо пов'язаних з виробництвом таких товарів, виконанням робіт, наданням послуг, а саме: прямих матеріальних витрат; прямих витрат на оплату праці; амортизації виробничих основних засобів та нематеріальних активів, безпосередньо пов'язаних з виробництвом товарів, виконанням робіт, наданням послуг; вартості придбаних послуг, прямо пов'язаних з їх виробництвом (наданням); інших прямих витрат
Фінансовий результат до оподаткування	
-	відображається різниця між чистими доходами та витратами підприємства

терського обліку; її підписують керівник і головний бухгалтер підприємства та подають в органи статистики в строки, визначені п. 5 Порядку № 416.

— у фінансовій звітності скороченої форми показники наводять наростаючим підсумком з початку поточного року в тисячах гривень з одним десятковим знаком після коми;

— показники фінансової звітності, які віднімають від загальних сум (від'ємні показники), наводять у дужках;

— звітні форми повинні бути заповнені чітко, щоб не можна було двояко читати написані цифри.

Будь-які підчистки чи необумовлені виправлення у звітності не допускаються. Внесені обгрунтовані зміни в показники в окремі форми звітності завіряють керівник малого підприємства і головний бухгалтер. При цьому виправлення вносять в усі взаємопов'язані показники різних звітних форм, і протягом трьох днів виправлені звіти подають за тими адресами, за якими були подані недостовірні дані.

При виявленні помилок у звітності поточного року виправлення вносять як у звітну форму того періоду, в якому були допущені помилки, так і в наступні звіти. У випадках, коли виявлені помилки у звітності стосуються будь-яких інших періодів, то незалежно від часу, коли це було встановлено, виправлення вносять у наступні звітні форми, якщо їх подають з наростаючим підсумком. Наприклад, якщо при аудиторській перевірці звітності малого підприємства про результати його діяльності за минулий рік буде виявлено заниження суми виручки за перший квартал, то виправлення слід внести не тільки у звітні форми цього кварталу, але й другого, третього та в цілому за рік.

Наведемо порівняння характеристики статей фінансової звітності до і після прийняття нової редакції П(С)БО 25 (табл. 1).

Проведений аналіз і зіставлення вимог П(С)БО 25 і Податкового Кодексу стосовно складання Спрощеного фінансового звіту суб'єктів малого підприємництва дозволив виявити наступне.

1. Надання можливості обліковувати необоротні активи тільки за первісною вартістю без урахування зменшення корисності та переоцінки до справедливої вартості. Це, на наш погляд, порушує принцип обачності при веденні обліку, адже облік суб'єкта малого підприємництва буде позбавлений достовірної та повної інформації про активи.

2. Вимога визнавати витрати і доходи з урахуванням вимог Податкового кодексу України і відносити суми, які не визнаються Податковим кодексом України витратами або доходами, безпосередньо на фінансовий результат після оподаткування, на нашу думку, є обтяжливою для малих підприємств.

3. Надання можливості не створювати забезпечення наступних витрат і платежів (на виплату наступних відпусток працівникам, виконання гарантійних зобов'язань тощо), а визначати відповідні витрати у періоді їх фактичного понесення, на наш погляд, є доцільним, проте все залежить від специфіки діяльності підприємства. Наприклад, на прийняття рішення щодо створення забезпечення наступних витрат і платежів можуть впливати такі чинники, як кількість контрагентів, суми наступних платежів, їх періодичність, сезонність та ін.

4. Спірною також вдається нам можливість суб'єктами малого підприємництва, які мають право на застосування спрощеного обліку доходів і витрат та які не зареєстровані платниками податку на додану вартість, систематизувати інформацію, що міститься у прийнятих до обліку первинних документах, в регістрах бухгалтерського обліку без застосування подвійного запису. Ми глибоко переконані, що ведення бухгалтерського обліку без застосування принципу подвійного запису є шляхом до знищення бухгалтерського обліку на підприємстві.

5. Відповідно до ПСБО 25, на складання Спрощеного фінансового звіту суб'єкта малого підприємництва мають право лише суб'єкти, визначені пунктом 154.6 статті 154 розділу III Податкового кодексу України, та мають право на застосування спрощеного бухгалтерського обліку доходів і витрат [6]. Відразу варто відмітити, що даний пункт Податкового кодексу має часові обмеження, а саме — діє до 01 січня 2016 року. Отже, виявляється незрозумілим чи припиняється з цієї дати право на спрощене ведення бухгалтерського обліку господарських операцій [7].

ВИСНОВКИ

З прийняттям Податкового кодексу відбулися значні зміни у веденні обліку та порядку складання фінансової звітності суб'єктами малого підприємництва. Останнім часом відбуваються негативні зрушення у розвитку цього сектора ринкової економіки, які є вкрай несприятливим для малого бізнесу, а прийнятий Податковий кодекс України позначений посиленням податкового тягаря. Спроба "підігнати" нормативні документи під прийнятий Податковий кодекс також не покращили існуючої ситуації. Спостерігається відсутність єдиного та системного підходу до створення законодавчо-нормативних актів, які регулюють ведення обліку і підготовку фінансової звітності підприємств малого бізнесу. А це практично нівелює всі переваги спрощеної системи обліку та звітності.

Отже, на сучасному етапі розвитку України необхідно приділити увагу проблемам сектору малого підприємництва, який відіграє важливу роль у соціально-економічному розвитку країни. Малі підприємства в країнах з ринковою системою господарювання є найприбутковішою, наймасовішою, найдинамічнішою формою ділового життя. Отже, необхідно забезпечити відповідну підтримку малого бізнесу з боку держави шляхом проведення послідовної та узгодженої політики, яка б наслідувала довгострокові перспективи шляхом узгодженості нормативно-правлової бази, яка забезпечувала б сталий розвиток таких підприємств.

Література:

1. Васільєва Л.М. Бухгалтерський облік на малих підприємствах за спрощеною формою: навч. посібник / Л.М. Васільєва, Н.В. Бондарчук, О.П. Бондарчук. — Дніпропетровськ: Біла К.О., 2011. — 260 с.

2. Закон України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" № 996 — XIV // Все про бухгалтерський облік. — 2011. — № 10 (спецвипуск). — С. 3—8.

3. Лень В.С. Звітність підприємств: підручник / В.С. Лень, В.В. Гливенко, М.П. Бочок, Л.П. Іванов. — К.: Знання-Прес, 2006.

4. Михайлов М.Г. Організація бухгалтерського обліку на підприємствах малого бізнесу: навч. посібник / М.Г. Михайлов, Л.І. Полятикіна, О.П. Славкова. — К.: Центр учбової літератури, 2008. — С. 116—118.

5. Облікова політика підприємства: обираємо оптимальні варіанти обліку // Бібліотека "Баланс". Практичне керівництво. — 2010. — №2. — С.3—15

6. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 25 "Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва" від 25.02.2000 р. № 39 [Електронний ресурс]: Наказ МФУ. викладений в новій редакції наказом Мінфіну України від 24.01.11 р. № 25. — Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0161-00 — Законодавство України.

7. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI [Електронний ресурс]: Закон України. — Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17. — Законодавство України.

8. Сук Л. Організація обліку на підприємствах малого бізнесу / Л. Сук, П. Сук // Бухгалтерський облік в сільському господарстві. — 2010. — №3. — С. 36—40.

9. Сергієчко О.М. Проблеми та перспективи розвитку підприємництва в Україні /О.М. Сергієчко, О.О. Олофінський// Формування ринкових відносин в Україні. — 2011. — №2. — С. 22—27.

10. Харченко Н. Фінансова звітність СМП: складаємо по-новому / Н. Харченко// Баланс. — 2011. — № 5.

Стаття надійшла до редакції 16.12.2011 р.